

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ
І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ ВЧЕНИХ**

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2020**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22 травня 2020 року)*

За загальною редакцією – професора Т. О. ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар* – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
О. В. Бернацька – кандидат педагогічних наук, доцент;
І. М. Євченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Лапченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Луценко – доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець – доктор педагогічних (кандидат психологічних) наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Овдієнко – кандидат психологічних наук, доцент
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

**А 43 ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС: НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВЧЕНИХ :** збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф.
Т. О. Олефіренка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.
– 344 с.

До збірника ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “*Актуальні проблеми психології розвитку особистості*”, у яких науковці розглядають актуальні питання теорії, методології й практики психології розвитку особистості в умовах соціальних та інформаційних змін.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923: 316.612:37.015.311(06)

- © Автори статей, 2020
© Редакційна колегія, 2020
© Вид-во Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова, 2020

МОЖЛИВОСТІ САМОПІЗНАННЯ ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ САМОІЗОЛЯЦІЇ

Актуальність теми підтверджується суспільними трансформаціями, які сьогодні переживає людство. Різко, інтенсивно, глибоко змінився звичний спосіб життя більшості населення планети. Особливих перетворень зазнав спосіб взаємодії людини зі світом, її професійна діяльність та міжособистісне спілкування. Суспільні зміни неминуче позначаються на свідомості людини, її сприйнятті зовнішніх обставин життя. Соціальна ізоляція дала змогу кожній особистості краще пізнати власні психологічні особливості. Самопізнання в умовах соціальної ізоляції – це той, позитивний аспект особистісного розвитку людини, який варто виділити у цих складних обставинах нашого життя. А його вивчення збагатить сучасну психологічну науку.

Самопізнання – “динамічний, якісний, інтегративний процес формування Я-концепції особистості, спрямований на пізнання себе в якості суб’єкта діяльності та спілкування, який характеризує мотиваційно-ціннісне ставлення до оволодіння системою знань про себе та її творче використання для саморозвитку й самовдосконалення” [3, с. 174]. Процес самопізнання включає у себе самоспостереження, рефлексію, самоаналіз та самооцінку [4]. Результатом самопізнання виступає динаміка змін у контексті формування образу “Я”, тобто осмислення людиною особистих змін, усвідомлення свого місця у сучасному світі та своєї життєвої програми [2].

У генезі самопізнання виділяють два основні рівні. Самопізнання на першому рівні здійснюється через різноманітні форми порівняння себе з іншими людьми, спираючись переважно на зовнішні моменти. Для другого рівня самопізнання специфічним є те, що співвіднесення знань про себе здійснюється не у рамках “Я та інша людина”, а у межах “Я та Я” і передбачає оперування деякою мірою сформованими знаннями про себе. Власне “Я” починає усвідомлюватись як цілісне утворення, як єдність зовнішнього та внутрішнього буття [1]. Саме цей аспект самопізнання нам було цікаво вивчити емпірично, особливо з огляду на те, що опинившись наодинці сама із собою, в умовах самоізоляції, кожна людина більшою чи меншою мірою, має змогу переосмислити своє “Я” та знайти для себе шляхи особистісного розвитку, які допоможуть їй пережити складні часи та знайти себе у майбутньому.

В емпіричному дослідженні було застосовано метод аналізу продуктів діяльності. Студентам ЗВО було надано завдання написати есе на тему “Хто я без інших?” та зазначити нові можливості особистісного зростання, які вони отримали внаслідок карантинних обмежень, зокрема соціальної самоізоляції. Аналізуючи результати емпіричного дослідження, варто відзначити, що переважна більшість студентів, відзначають необхідність самоізоляції як негативний аспект сучасної життєдіяльності. Однак, при подальшому самоаналізі, зазначають ряд позитивних особистісних перетворень, спричинених карантинними обмеженнями. Час

проведений відокремлено від соціальних контактів, студенти присвятили тим аспектам свого життя, на які не завжди вистачало часу у звичайному його ритмі:

1) здоров'я: догляд за тілом, налагодження раціону правильного харчування, відпочинок, корекція постави, неспішні прогулянки із собакою;

2) розширення інтересів та навичок: перегляд фільмів, слухання музики, малювання, читання літератури, приготування нових страв, вивчення можливостей інтернет-ресурсів для освіти та роботи;

3) фінанси: студенти наголосили, що відчують фінансову невизначеність. Вони стали більше планувати бюджет і менше “розвіювати” гроші;

4) родина і оселя: прибирання у помешканні, допомога батькам у побуті, налагодження стосунків із рідними, проведення часу з мамою;

5) стосунки поза межами родини: спілкування набуло якісної зміни, через звільнення від вимушеної соціальної взаємодії, з'явилась можливість більше спілкуватися із однодумцями. Крім того, студенти засвідчили, що отримали змогу перевірити романтичні стосунки часом, відстанню і переосмислили їх зміст;

б) самоосвіта: більш ретельна підготовка до державних іспитів і дипломної роботи до захисту, читання професійної літератури, домашні завдання з дистанційного навчання не дозволили погрузитися у безперервне споглядання відео та серіалів;

7) самопізнання: роздуми про життя, його зміст, про своє місце у цьому світі, свої можливості, перспективи, пріоритети, цінності.

Роздуми про власний внутрішній світ, про важливість у житті соціальних стосунків, про їх вплив на психологічний стан набули якісно нового значення. Студенти зазначили, що усамітнення стало певного роду звільненням від необхідності бути “зручним” для оточуючих людей. Цікавими і, водночас, непоодинокими є роздуми студентів про те, що соціальна активність допомагає абстрагуватися від внутрішніх проблем, вони зазначили, що “надмірне бажання спілкуватися, у багатьох випадках, було прагненням втекти від себе, власних думок”. Переосмислення набули і стосунки з протилежною статтю, що підтверджують думки про те, що “значна кількість побачень, постійне бажання бачити знаки уваги та подобатись – компенсація власної низької самооцінки”. Було наголошено на тому, що особистість сама для себе є цілим світом і “якщо людині комфортно із самою собою, то можна сказати, що вона гармонійна”.

Отже, період самоізоляції став часом переосмислення та відкриття нових меж для особистісного розвитку. Водночас, студентами було підкреслено, що соціальна взаємодія є невід'ємною частиною життя людини. Впевненість у собі та підтримку надають близькі люди. Включення у суспільне життя дає людині розуміння про добро і зло, дозволяє реалізувати прагнення бути корисним оточуючим, виступає поштовхом до вдосконалення та життєвого наповнення. Варто відзначити, що умови сьогодення, не можна назвати абсолютною соціальною ізоляцією. А ступінь включення у суспільне середовище є вибором кожної особистості.

Висновки. Соціальна самоізоляція дала можливість кожній людині зустрітися із собою. Самопізнання та переосмислення життєво важливих цінностей – це цікавий психологічний експеримент до якого може долучитися кожен житель нашої планети, а його результати, ми побачимо у майбутньому.

Використана література:

1. Вітебська П. В. Самопізнання як основа глибокого психологічного розвитку особистості і формування педагогічного оптимізму вихователя. *Наука і освіта*. 2010. № 9. С. 40-43.

2. Пінська О. Л. Самопізнання як детермінанта професійного самовдосконалення майбутнього вчителя. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2017. № 1 (13). С. 236-240.
3. Сивохоп Е. М., Маріонда І. І. Самопізнання як динамічний, якісний, інтегративний процес Я-Концепції особистості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 27. С. 173-175.
4. Терлецька Л. Г. Процес самопізнання, його структура і роль у становленні особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 14. С. 152-158.

УДК 37.015.31-053.4:502

Довбня С. О., Отченко Г. В.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність теми зумовлена наявністю важкої екологічної кризи, викликані масштабними систематичними негативними змінами навколишнього природного середовища, пов'язаними з практичною діяльністю людей у природі, з її споживацькими потребами.

Перед людством всієї планети Земля постав дуже складний виклик, сьогодення, який криється у поширенні загадкової пандемії Коронавірус COVID-19. На думку Папи Римського Франциска, коронавірус є однією з відповідей природи на те, що люди нехтували екологічною проблемою. Франциск зазначив, що нинішня криза, як і будь-яка інша, “містить як небезпеку, так і можливість уникнути небезпеки” [7]. Цитата промови Папи Римського для католицького видання *The Tablet*: “Сьогодні, я вважаю, нам треба сповільнити темпи виробництва й споживання і навчитися розуміти й осягати природний світ. Нам потрібно поновити зв'язок з нашим справжнім природним оточенням” [7].

Так це дійсно необхідно починати з дошкільного віку, тому що саме у цьому найбільш сензитивному періоді закладаються основи екологічної свідомості, культури та формування еколого доцільної поведінки тощо.

Мета статті полягає у аналізі психолого-педагогічних досліджень щодо формування еколого доцільної поведінки у дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичні засади дослідження формування еколого доцільної поведінки у дітей старшого дошкільного віку у вітчизняній науці представлено працями багатьох учених: вплив природи на формування особистості (Я. Коменський, Д. Локка, Й. Песталоцці, С. Русова, Ж-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Є. Фльорина та ін.) [4]; сучасні дослідники цієї проблеми (С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін) [4]; процес формування природничо-екологічної компетентності дитини-дошкільника крізь призму середовищного підходу (Н. Горопаха, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, З. Плохій, Н. Рижова, Г. Тарасенко та ін.) [5]; формування екоцентричного типу екологічної свідомості як регулятора діяльності людей у природі (Н. Горопаха, Н. Глухова, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова, Н. Яришева та ін.) [3].